

Конспект уроку вчителя історії КЗО «Криворізький обласний ліцей-інтернат для сільської молоді» Мироненко Віти Василівни, вчителя вищої категорії, старшого вчителя.

Урок з історії України в 11 класі (профільний рівень). Розділ 4. «Відновлення незалежності України».

Урок №59-60. Зародження багатопартійності в Україні

Мета: сприяти засвоєнню учнями понять «політична партія», «багатопартійність», процесу формування багатопартійної системи в Україні, формувати вміння порівнювати функції політичних партій та громадських об'єднань, складати текстові таблиці, схеми, виховувати в учнів почуття патріотизму, толерантності, поваги до історичного минулого своєї держави.

Тип уроку: вивчення нового матеріалу.

Основні терміни і поняття: партія, багатопартійність, програма партії, ідеологічні засади, плюралізм.

Обладнання: підручник, карта «Україна в період боротьби за незалежність 1985—1991 рр.», дидактичні матеріали, мультимедійне обладнання.

Основні дати і події: 1989—1991 рр. — формування багатопартійної системи в Україні; жовтень 1990 р. — скасування ст. 6 Конституції УРСР.

Очікувані результати: після цього уроку учні зможуть: оперувати поняттям «багатопартійна система в Україні»; порівнювати політичну партію та громадське об'єднання; складати текстові таблиці, схеми; коментувати їх; висловлювати та аргументувати власну думку.

Хід уроку

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ УРОКУ

Повідомлення теми і цілей уроку, ознайомлення з планом уроку.

План уроку

1. Причини становлення багатопартійності.
2. Функції політичної партії в суспільстві.
3. Класифікація політичних партій.
4. Формування багатопартійності.

5. Особливості формування багатопартійності в Україні

II. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАНЬ

Метод «Асоціація»

1. Який період в історії СРСР ми вивчаємо?
2. Чим «перебудова» відрізняється від інших періодів?
3. Які асоціації виникають у вас зі словом демократія?

(Учитель записує відповіді учнів на дошці.)

Орієнтовні відповіді учнів: багатопартійність, свобода слова, приватна власність, права та свободи.

III. МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Робота зі словником

1. Багатопартійність — це одна з суттєвих ознак розвиненої політичної системи, за якої може існувати безліч політичних партій, що теоретично володіють рівними шансами на отримання місць у парламенті країни.

Учитель. *Багатопартійність це найважливіша умова становлення демократичної держави. Існує 3 типи багатопартійної системи:*

1. Біпартизм - визначальну роль відіграють 2 політичні партії (США, Великобританія)

2. Система «2,5 партій» (ФРН)

3. Поліпартизм – наявність багатьох приблизно рівних за силою партій. (Італія, Франція)

Для багатопартійності характерна наявність опозиції. Опозиція – найкращий засіб запобігання різним зловживанням з боку владних структур. Також опозиція сприяє повному врахуванню інтересів усіх громадян у державній політиці, стабільному і динамічному розвитку суспільства.

2. Політична партія — це добровільне об'єднання громадян — прихильників певної загальнонаціональної програми суспільного розвитку.

3. Політична партія (від латин— частина, група) — це політична організація, яка виражає та захищає інтереси певної соціальної групи, об'єднує найактивніших її представників і прагне досягнення певних цілей та ідеалів.

4. Громадське об'єднання – добровільне об'єднання людей, що виникають на основі спільної програми дій і відповідного характеру їхньої реалізації.

5. Плюралізм - це демократичний політичний принцип, який означає визнання множинності існуючих у суспільстві цінностей, інтересів, думок і, відповідно, політичних сил та партій, які їх виражають і відстоюють.

Метод «Займи позицію»

- ◆ Багатопартійність — це позитивне чи негативне явище для держави?

(Учні визначаються з вибором та голосують сигнальними картками. Учитель записує результати голосування на дошці.)

IV. ОСНОВНА ЧАСТИНА УРОКУ

1. Причини становлення багатопартійності

Учитель. Новим явищем у політичному житті СРСР в період «перебудови» стала багатопартійність.

- ◆ Що спричинило цей процес? Давайте ***визначимо причини, що призвели до створення багатопартійності в Україні.***

Робота з літературним джерелом

- ◆ Опрацювати текст вірша, назвати причини, що зумовили утворення багатопартійності. Вірш Яра Славутича «Україна»

«У полоні відчаю, з-під зашморгу згуби,
Непокірно-ставна, вольова,
Як життя,
Ти гартуєш розпукою спалені губи,
Ти волаєш вогнем Чорновола і Дзюби

Перед світом, глухим до твого бороття.
І підводиться Вінниця, чорно-кривава;
Устають Слобожанщина, Галич, Волинь;
Запоріжжя клекоче в серцях Січеслава;
Смолоскипом горять, як незгасна заграва,
Заливаха, Мороз, Караванський, Горинь...
Чую голос повстань Лук'яненка й Кандиби,
Чую поклик Масютка та тюрми Кремля...

Не лякають вас чорні погрози, ні диби,
Ані рани народні, розвернені скиби, —
Вас єднає на подвиги рідна земля.
Сильнодухі, для вас простеляються гори;
Покаянно-слабі, вас насаджуює плач.
Волю в душах кують Гончареві собори,
І підносять, як щит, маєстат непокори
Симоненко, Осадчий, Костенко і Драч...»
(Українська культура, — 1991. — №. 8)

(Учні зазначають причини, що зумовили утвердження багатопартійності)

Учитель (узагальнює). До причин, що призвели до становлення багатопартійності в Україні, можна віднести:

1. Історичні корені багатопартійності в Україні.
2. Виникнення і розвиток в Україні дисиденства.
3. Розширення демократизації суспільного життя під час перебудови, «гласність»
4. Нездатність КПРС продовжувати виконання керівної ролі усього суспільства, яку вона собі привласнила (особливо після подій аварії на ЧАЕС, шахтарський страйк, 1989р)

Учитель: Багатопартійність — це тривалий процес, тому що мав декілька періодів.

I етап. 1988-серпень 1991 рр. — зародження.

Періоди: 1. 1988-1989рр.- створення умов багатопартійності (неформальні об'єднання, УГС, НРУ)

2. 1989-1990рр.- безпосереднього створення початкової багатопартійності. (20 партій, які об'єднували 30 тис.чол.

3. Січень—серпень 1991р.- кардинальних змін в становленні багатопартійності.

(Розвал і заборона діяльності КПУ.)

II етап. Серпень 1991-1995 рр. — становлення.

Учитель: Ми будемо розглядати перший етап- зародження багатопартійності, переходимо до 2 та 3 пунктів плану уроку. (Учні отримали випереджальне завдання: повторити з курсу «Людина і світ» функції політичної партії, класифікація політичних

партій).

2. Функції політичної партії (використання мультимедійного обладнання)

Слайд . Функції політичної партії в суспільстві(виступ учня)

- Представництво інтересів окремих класів, соціальних прошарків і груп
- Створення ідеологічних доктрин
- Пробудження сучасної думки щодо наболілих питань
- Боротьба за державну владу та участь у її здійсненні
- Вироблення політичного курсу
- Розроблення різних соціальних проектів, законопроектів, програм соціально-економічного, політичного, духовно-культурного розвитку.

3. Класифікація політичних партій

Слайд. Класифікація політичних партій

(виступ учня)

Українські політологи визначають критерії класифікації політичних партій:

- за ідеологічними ознаками;
- за ставленням до проблеми майбутнього державного будівництва;
- за ставленням до приватної власності,(за ставленням до економічної системи);
- за формою державного устрою, якого вона прагне;
- за системою управління, яка пропонується в документах партії.

Політичний напрям партії	Політична програма
<p>«Ліві» партії — партії, парламентські фракції, які захищають інтереси найманих робітників і дрібних власників</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Збереження рад народних депутатів як політичної основи держави; • вільний ринок з обмеженими елементами приватної власності і державного регулювання; • соціальний захист інтересів населення (робітників, малозабезпечених); • безкоштовні освіта і медицина; • конфедеративні відносини України з республіками СНД; • адміністративний контроль за розподілом продукції та цінами
<p>Центристи — сучасні політичні партії, які проголошують помірковані політичні програми, компромісні порівняно з вимогами правих чи лівих</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Рішуче запровадження економічних реформ; • забезпечення державою правових умов для гідного життя та безпеки людини; • рівноправність усіх форм власності; • створення суверенної української республіки

<p>«Праві» партії — окреслення політичних рухів, ідеологій (доктрин) та партій, що спираються на ідеї націоналізму та наголошують на відстоюванні національних інтересів</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Проголошення пріоритетності прав нації над правами особи; • орієнтація на власний шлях розвитку; • приватна власність; • відновлення суверенної України в етнічних кордонах; • відмежування від Росії; • обмеження впливів з боку Заходу
---	---

Класифікація політичних партій за ідеологічними ознаками.

Політичний напрям партії	Ідеологічні ознаки
Ліва	<p>Збереження рад народних депутатів як політичної основи.</p> <p>Змішана економічна система зі збереженням пріоритету державної та колективної форм власності.</p> <p>Адміністративний контроль за розподілом продукції та цінами. Адміністративні методи боротьби з «тіньовою» економікою.</p>
Соціал-ліберальні (лівоцентристські)	<p>Рішуче здійснення економічних реформ.</p> <p>Поліпшення добробуту людей.</p> <p>Зміцнення державності.</p> <p>Забезпечення державою правових умов для гідного життя та безпеки людини</p>
Неоконсервативні (правоцентристські)	<p>Поєднання національно-культурних традицій із сучасними реформами. Орієнтація на інтеграцію з економічними та військовими структурами Заходу.</p> <p>Вихід із СНД</p>
Націоналістичні (праворадикальні)	<p>Проголошення пріоритетності прав нації над правами особи. Орієнтація на власний шлях розвитку.</p> <p>Відмежування від Росії.</p> <p>Обмеження впливу Заходу.</p> <p>Протекціонізм щодо національного виробництва.</p> <p>Збереження ядерної зброї</p>

4.Формування багатопартійності(практична робота з документами, складання таблиці).

Учитель. В умовах демократизації суспільства в Україні почалося формування багатопартійної системи. Багатопартійність у суспільних і науках визначається як одна зі складових політичної системи суспільства. Вважається, що вона існує лише у правових демократичних країнах, у яких панує право в усіх сферах суспільного життя та сформувалося громадянське суспільство. Утворення нової партійно-політичної структури припало на час підготовки виборів до ВР УРСР. Паралельно формувалася правова основа багатопартійності політичної системи. У жовтні 1990 р. під тиском

студентів та інших демократичних сил Верховна Рада УРСР скасувала ст. 6 Конституції УРСР про керівну й спрямовуючу роль КПУ в суспільстві, а 17 жовтня 1990 р. прийняла закон щодо політичних партій і громадських організацій. У грудні 1990р. були розроблені Тимчасові правила про реєстрацію статутів громадських організацій. З січня 1991 р. у Міністерстві юстиції України почав діяти відділ громадських об'єднань і політичних партій, які мали реєструвати новостворені партії і громадські організації республіканського рівня. Від 1989 до 1991 р. в Україні виникло понад 20 партій та об'єднань загальною кількістю близько 30 тис. осіб.

Процес формування багатопартійної системи прискорився після вересневого пленуму ЦК КП України (1989 р.) та звільнення від обов'язків першого секретаря ЦК КПУ В. Щербицького. У жовтні 1989 р. у Львові відбувся установчий з'їзд Української національної партії (УНП), мета якої — «відновлення УНР, проголошеної Центральною Радою в січні 1918 р., в її етнографічних кордонах». Ця партія вважала «УРСР не республікою, а колоніальною адміністрацією в Україні».

У березні 1990 р. деякі лідери Руху (І. Драч, Д. Павличко, В. Яворівський та ін.) вийшли з КПРС та ініціювали утворення Демократичної партії України (ДемПУ). Перше засідання оргкомітету зі створення нової партії відбулося в Києві 25 квітня 1990 р.

У квітні 1990 р. у Львові була утворена Українська християнсько-демократична партія (УХДП). Головна мета цього політичного об'єднання — боротьба за розбудову «вільної, самостійної, християнської України».

Робота з документами клас ділиться на 6 груп. Кожна отримує своє завдання.

1 група. Робота з документом

Із програми Української національної партії (травень 1989 р.)

«Для досягнення мети УНП програмує в сучасних умовах такі дії:

1. Сприяти утвердженню демократичних принципів у суспільстві. З цією метою УНП домагається гарантів демократії:

а) економічного гаранта, яким є приватна власність. Для цього необ хідно передати всі виробництва, банки, шляхи сполучень, знаряддя зв'язку та інформації, які нині є державною власністю, в приватну, кооперативну та акціонерну;

б) силового гаранта, яким є приватна зброя. Відсутність цієї зброї у громадянина робить його беззахисним перед озброєним злочинцем і г основним гальмом у демократизації суспільства;

в) політичного гаранта, яким є політичний плюралізм. Партійна мово полія на владу та інформацію є аморальною та протизаконною.

3. Домагання скасування Конституції УРСР та договору про утворення СРСР. Намір оновити союзний договір або укласти новий УНП розглядає як спробу узаконення підневільного становища України.

7. Домагання виведення окупаційних військ з усіх українських земель»

Запитання до документа

- 1) Назвіть основні програмні вимоги цієї партії.
- 2) До якого напрямку вона належить?

2 група. Робота з документом

Із маніфесту Демократичної партії України (грудень 1990 р.)

Наш суспільний ідеал — свобода, справедливість, народовладдя. Демократична партія України пропонує суспільну систему поглядів, яка уявляється нам як теоретичне заперечення антинародного, тоталітарного ладу, і проект побудови нового суспільного устрою — демократичного й гуманного.

Отже, вона закономірно приєднується до світового соціал-демократичного руху, продовжує традиції української соціал-демократії. Суспільний лад, який хочемо встановити, звемо народним.

Запитання до документа

- 1) Назвіть основні програмні вимоги цієї партії.
- 2) До якого напрямку вона належить?

3 група. Робота з документом

Із програми Української християнсько-демократичної партії (квітень 1990 р.)

<...> 1. Ліквідацію тоталітаризму як системи з усіма її атрибутами: монопольним всевладдям однієї партії, кастовими привілеями, гігантським репресивним апаратом, державним атеїзмом і т. п.

Досягнення повної політичної незалежності України як держави — піковічного права українського народу бути вільним народом на власній землі. <...>

4. Виведення всіх іноземних військ з території України й утворення національної армії.

Запитання до документа:

- 1) Назвіть основні програмні вимоги цієї партії.
- 2) До якого напрямку вона належить?

4 -5-6 групи. Робота з таблицею. (учні знайомляться з програмними положеннями партій і визначають, 4 група-праві партії, 5 група-центристів, 6 група-ліві партії)

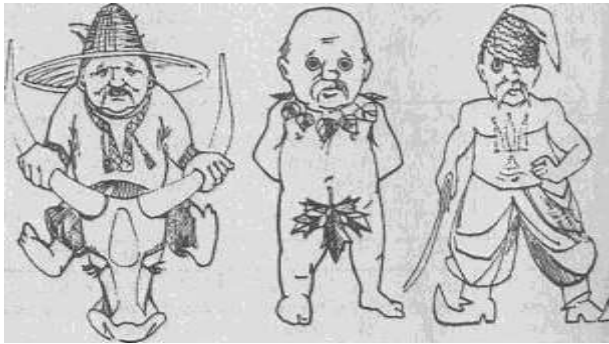
Праві партії	Центристські партії	Ліві партії

Назва	Дата створення	Лідери	Форма власності	Державний статус України	Основні завдання
Українська національна партія (УНП)	Жовтень 1989 р. Львів	Г. Приходько	Приватна власність, приватна зброя	Відновлення України в етнічних кордонах	Утворення національних збройних сил. Скликання Національних установчих зборів
Український християнсько-демократичний союз (УХДС)	Квітень 1990 р. Львів	В.Січко	Приватна власність	Вільна, самостійна християнська Україна	Притягнення КППС до юридичної відповідальності за вчинені злочини. Методи діяльності: ненасильницькі
Державна самостійність України (ДСУ)	Квітень 1990 р.	І. Кандиба	Приватна власність	Українська самостійна соборна держава	Сприяння розпаду імперії СРСР — мирним шляхом
Українська народно-демократична партія (УНДП)	Червень 1990 р.		Приватна власність	Суверенність парламентської багатопартійної України з президентом	Скликання установчих зборів України
Об'єднання майже 20 політичних партій: Українська міжпартійна асамблея(УМА)	Липень 1990 р.	Г.Приходько А. Лупиніс. Ю.Шухевич.	Приватна власність	Незалежна Україна	Створення альтернативних державних структур. Реєстрація громадян незалежної Української держави. Створення національних збройних сил, служби безпеки, поліції
Українська республіканська партія (УРП)	Квітень 1990 р.	Л. Лук'яненко М. Горинь С.Хмара	Рівноправність усіх форм власності, свобода економічної діяльності	Українська незалежна соборна держава як парламентська республіка	Здобуття незалежності України мирними засобами, а також загальнонародною кампанією громадянської непокори. Пріоритет прав людини
Демократична партія України (ДемПУ)	Грудень 1990 р.	Ю. Бадзьо І. Драч В. Яворівський .	Ринкова економіка, рівноправність усіх форм власності	Суверенна Українська республіка	Використання усіх форм ненасильницької боротьби для досягнення політичної влади
Українська селянська демократична партія (УСДП)	Червень 1990 р.	С. Плачинда В. Щербина Г. Криворучко	Економіка має базуватися на ринкових принципах та різних формах власності	Незалежна самостійна Українська народна держава	Скликання в Києві з'їзду союзних автономних республік для утворення Конфедерації вільних держав
Соціал- демократична партія України (СДПУ)	Травень 1990 р.	А. Павлишин А. Носенко Ю. Збітнев О. Сугоняко	Вільний ринок з обмеженими елементами державного втручання	Вихід із СРСР і незалежна Україна	Соціальний захист інтересів населення (робітників, безробітних, малозабезпечених)

Об'єднана соціал-демократична партія України (ОСДПУ)	Травень 1990 р.	В. Алін О. Белоусов В. Московка	Ринок з обмеженою часткою приватної власності і відчутним державним регулюванням	Конфедерація з іншими республіками СРСР	Побудова суспільства демократичного соціалізму. Захист трудящих
--	-----------------	---------------------------------------	--	---	---

(Таблиця складена за книгою О.В. Гараня «Від створення Руху до багатопартійності». -К., 1992.)

Після практичної роботи учитель пропонує учням розглянути слайд презентації та визначити, партії якого спрямування символізують ці карикатури:

5. Особливості формування багатопартійності в Україні

(Учитель визначає особливості багатопартійності в Україні)

1. Відсутність традицій багатопартійності за роки радянської влади.
2. Програми різних партій дуже схожі, мають загальні гасла.
3. Низька популярність серед народу різних партій.
4. Неспроможність партій розробити конкретні механізми реалізації власних програмних засад.
5. Відсутність масових політичних партій, зазвичай це вузькі угруповання. Політичні партії нечисленні, вони об'єднують лише 1—2% населення. Багато громадян вважають, що партії формують ті, хто прагне влади і не переймається повсякденними потребами людей, тому рівень довіри до партій серед населення низький.
6. Більшість партій гуртувалась навколо окремих лідерів.
7. Багатопартійність в Україні виникла раніше, ніж завершилася соціальна диференціація суспільства

8. У Західній Україні переважають партії націонал-демократичного спрямування, у Східній — лівого.

9. Слабка консолідація центристських сил

10. Діяльність багатьох партій набуває опозиційного характеру щодо влади, і це дуже політизує суспільство.

Учитель: можемо зробити висновок що, незважаючи на велику кількість політичних партій, які виникли в 1989 - 1991 рр., реального політичного плюралізму в республіці в той час не склалося. Жодна політична партія не могла урівноважити вплив і можливості КПУ, під контролем якої перебували правоохоронні органи, КДБ, армія, господарський і державний апарат. **Хоч КПУ і втрачала свій авторитет, проте на першому етапі багатопартійності вона усе ще залишалася найбільш численною.**

Повернення до проблемного питання уроку

(Учні знову голосують та пояснюють свою позицію стосовно багатопартійності.)

Дискусія

Виникнення в Україні великої кількості політичних партій свідчить не стільки про успіхи в демократизації суспільства, скільки про слабкість демократії та розбіжності поглядів у демократичному середовищі. **Чи погоджуєтеся ви з такою думкою? Відповідь аргументуйте.**

V. ПІДСУМКИ УРОКУ

Учитель аналізує й оцінює роботу учнів на уроці.

VI. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Опрацюйте параграф №39-40 підручника. Підготувати повідомлення: «Вибори до Верховної Ради УРСР 1990 р. та розстановка політичних сил у ній». «Спроба державного перевороту 19-21 серпня 1991 р.»